

Edebî Eleştiri Dergisi

(Journal of Literary Criticism)

ISSN: 2602-4616

Cilt III, Sayı I, Mart 2019

YÜKLENME TARİHİ: 09.12.2018 KABUL TARİHİ: 31.12.2018 YAYIN TARİHİ: 27.03.2019

Künye: Biricik, İbrahim (2019). "Babalar Ve Oğullar/Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri, (Kitap Tanıtımı) Edebî Eleştiri Dergisi, c. 3/1, S. 106-108.

DOI: 10.31465/ceder.494217

İbrahim BİRİCİK

Adıyaman Üniversitesi Doktora Öğrencisi

ibrahim.bd@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-0046-5652

KİTAP DEĞERLENDİRME

BOOK REVIEW

Değerlendirilen Kitabın Adı

Babalar Ve Oğullar/Tanzimat Romanının
Epistemolojik Temelleri

Yazarı

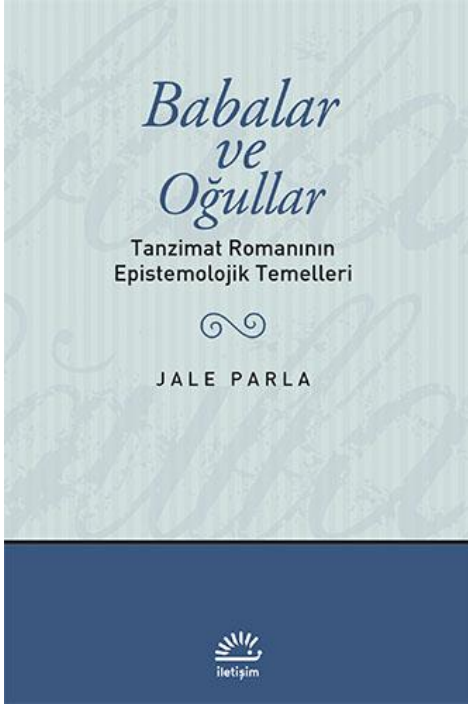
Jale PARLA

Yayınevi, Basım Yeri, Basım Tarihi,

Baskı ve Sayfa sayısı, ISBN no.:

İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, 12.

Baskı, 150 sayfa, 9789754700770

Jale Parla'nın 1980'li yıllarda bir grup öğrencisi ile birlikte "Tanzimat Romanının Doğuşu" konulu bir projesine dayanan bu kitap, Türk romanının Tanzimat dönemindeki doğuşunda etkili olan bilgi kuramını "Babalar ve Oğullar" perspektifinden okuyucuya sunar.

Kitabın ilk bölümü olan "*Babasız Ev*"de, Tanzimat kültürünün Beşir Fuat'a kadar ikilemde kalınan bir kültür olmadığı yani arada kalarak kutuplaşılacak bir tavrı alma süreci olmadığı, Orhan Okay'ın tespit ettiği "mülemma" tabiriyle Tanzimat dönemindeki Batı kültürünün benimsenmekten ziyade beğenilme aşamasında sunulduğu dile getirilir. Ayrıca egemen bir İslam kültürünün şemsiyesi altında sınırlı ve keskin çizgilerle ayrılmış bir Batı kültürüne yönelişin mantığının olduğu vurgulanır. Burada mühim olan toplumun hâlâ geleneksel epistemolojiye bağlı olmasıdır. Özellikle bu dönemde Osmanlı kültürel norm

sistemindeki otoritenin Osmanlı hayrına istenilen şekilde gitmeyerek zaafa uğraması devrin tüm aydınlarında, pederşahi bir düzenin yokluğundan kaynaklanan “âdil hükümdar/baba” figürüne gereksinimi ortaya çıkarır. Çünkü bu otorite boşluğu, tanzim edilen her türlü yeniliğin başıboşluğuna sebep olacaktır. Bundan dolayı Tanzimat dönemindeki her yenilik, korunmaya muhtaç bir çocuktur. Buna babasız kalan Osmanlı aydınları/yazarlarının metinlerinin yetim kalışı da dâhildir. Ancak yazarlar, bu boşluğa İslam epistemolojisini yerleştirmeye çalışırlar. Süreç içerisinde bunun Türk romanına yansması –tedbirlî bir öykünme- olacaktır. Metinlerin yetim kalışından dolayı sosyolojik düzlemde bu yenileşme hareketini tanzim edecek “baba” metaforundan yoksun Tanzimat yazarları, Batılılaşmaya epistemolojik sınırlar getirerek üzerlerine düştüklerine inandıkları babalık görevini icra ederler.

“*Mutlak Metin*” bölümünde ise Tanzimatla birlikte getirilen yeniliklerde, toplum bazında bir kabuk değıştirme yaşanmışsa da mutlak metin olarak kabul edilen Kuran’ın sorgulanmazlığı, Aristocu mantık, kelama dayalı bilgilenme, gizemci gelenekten kaynaklanan soyut idealizm tümüyle terk edilmemiştir. Kısacası Osmanlı’nın bağlı bulunduğu her alandaki değerleri “mutlak metin” olarak kabul eden Jale Parla, bu değerleri koruyup devam ettirecek olan otorite boşluğunun ve babasızlığın, romanlarda babasız karakterler olarak ortaya çıktığını belirtir. Ahmet Midhat, Namık Kemal, Nabızade Nazım, Recaizade Mahmut Ekrem gibi yazarların romanlarındaki babasız karakterlerin düştüğü kültür boşluğuna değinen yazar, Ahmet Midhat’ın Rakım Efendi karakterini ise babası olmamasına rağmen İslam/Doğu kültürü ve epistemolojisi ile yetişen Osmanlı gencinin rol-modeli olarak belirler. Bu epistemolojinin Batı kültürüne karşı üstünlüğünü savunan Ahmet Midhat ve Namık Kemal ise “Niza-ı İlm-ü Din” ve “Renan Müdafaaamesi”ni yazarlar. Bu durum, Tanzimat’ın aslında bir ikilem değil; İslam epistemolojisinin baskınlığının hissedildiği bir dönem olduğunun kanıtıdır.

“*Babalar*” bölümünde otorite boşluğundan kaynaklanan babasızlık ortamında kendilerine baba figürünü lâıyk gören Tanzimat yazarları, toplumu eğitmek ve yeniliklerde topluma yol göstermek için metinlerdeki roman kahramanlarına öğretici üslupla davranırlar. Çünkü bir mülkün evleri, bir evin odalarına benzediği için rehber olan rol-model baba, hayatın ve kültürün her alanında hissettirilmelidir. Ayrıca Harold Bloom’un tespitine de değinen yazar, Tanzimat yazarlarının Freudyen bir yaklaşım/Oidipus kompleksi ile kendi edebi babaları olan Divan edebiyatçılarına/edebiyatına karşı tavır alışlarına dikkat çeker. Çünkü her edebiyat tarihi, oğulların babaların yerini aldığı bir süreçler tarihidir. Cemaatçi normların bekçisi olan Tanzimat yazarları, anlatım tekniğinde ve Batı romanındaki gibi bireyi her yönüyle ele alan psikolojik gerçekçiliğinde, yüzeysel bir gerçekçilikte kalıp tarafsız ve yansızlıktan ziyade yargılayan bir göz/gözlemcidir.

“*Oğullar ve Süfli Lezzetler*” bölümünde materyalizm menşeli menfaat-i sheviye ve menfaat-i nakdiye tehlikeleri karşısında babasız kalan roman kahramanlarından İntibah’taki Âli Bey’in ve Zehra’daki Suphi’nin her yönüyle düşüşü ele alınarak bu iki duygunun ne kadar tehlikeli olduğu anlatılmaya çalışılır. Hatta romanın İntibah/Uyanış adındaki ismi roman kahramanının cinsel uyanıklığına işaret ettiğini söyleyen Jale Parla; Mehmet Nadir’in bu yıllarda Shakespeare’nin donelerindeki cinsel içeriği ve bedensel

zevkleri çağrıştıran kelimelerin ve mısraların, İslam epistemolojisinin kültürel değerlerine uyumlu hale getirildiğini söyler.

“*Güneşe Uzanan Oğul*” bölümünde ise Beşir Fuat’ın bir nevi babaya isyanı söz konusudur ve bu isyan da intiharla sonuçlanır. Artık Tanzimat dönemi, içinde bulunduğu ikilemin başlangıç fişegini atar. Beşir Fuad, bu intiharıyla artık Tanzimat değerlerinin bir mülemma ve şekil değiştirmekten ziyade felsefe ve sistem değiştirmesinin gerekliliğini vurgular. Epistemolojik dönüşümün şart olduğunu belirterek edebiyata romantizmden ziyade realizm ve natüralizm unsurlarının egemen olmasını ister. Gerçekleştirdiği intihar, mitolojideki İkarus’un durumuna benzetilir.

“*Metinler Labirentinde bir Sevdâ: Araba Sevdası*” bölümünde Rezaizade Mahmut Ekrem’in bu eserini ilk modern roman olarak addeden Jale Parla, çağının bilinç karmaşa ve kargaşasını yansıtarak kendisini de hiçleyen bu romanın içinde barındırdığı Bihruz Bey karakterinde cehaletin gözler önüne serildiğini söyler. “Siyehçerde” kelimesi ile meydana gelen ve bu kelimenin içinde barındırdığı kültürel boşluk ve bunalım, “*sözcüklerin, fikirlerle üretildiği*” hakikatini akla getirir. Özellikle bu roman, Tanzimat’ta üretilen metinlerin kaynaklandığı kaygan, kültürel ve epistemolojik zemini sergilemeye yöneliktir.

Jale Parla, ele aldığı bu kitapta Tanzimat yazarlarının içinde bulunduğu egemen kültürü ve İslam epistemolojisini yadsımayarak kendilerine bu epistemoloji odaklı çizdiği sınırlar çerçevesinde Batı kültürünü örnek alışlarını gözler önüne serer. Bu tarz örnek alış, Beşir Fuad’ın babaya isyanı anlamına gelen intiharına kadar sürer. Çünkü her intihar, arada kalmışlığın çaresizliğini yansıtır. Ayrıca yaygın kanaatmiş gibi sergilenen Tanzimat’ın bir kutuplaşma olduğu yargısıyla Tanzimat aydınlarının “Baba” gördükleri padişaha Ödip kompleksi ile yaklaşımlarını; Tanzimat’taki Batı algısının (Beşir Fuad’a kadar-1887) bir mülemma olduğunu ve Tanzimat düşününde belirleyici olan babayı öldürmek değil, ölmekte olan babanın diriltilmeye çalışıldığını söyleyerek bu yaklaşımları açığa kavuşturur.

Bu kitapta yazarların menkul kültür babalığının izleri, eserler odaklı belirtilmeye çalışılarak “*Babalar ve Oğullar*” eğretilmesi ile Tanzimat romanının epistemolojik temelleri gün yüzüne çıkartılır.